

RAQAMLI PEDAGOGIKA SHAROITIDA MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING METODIK MODEL

Umarov Azizbek Vaxobovich

Andijon davlat pedagogika instituti

Matematika va informatika kafedrası dotsenti

E-mail: aizibek.umarov.80@list.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21308817>

Annotatsiya. Mazkur tezisdá raqamli pedagogika sharoitida talabalar mediakompetentligini rivojlantirishning yaxlit metodik modeli taklif etilgan. Model beshta o'zaro bog'liq blokdan (maqsad-vazifa, mazmun, texnologik, tashkiliy, natijaviy) iborat bo'lib, uning amaliy joriy etilishi tizimlilik, izchillik, shaxsga yo'naltirilganlik, faoliyatlilik, innovatsionlik va refleksivlik tamoyillariga asoslanadi. Modelni amaliyotga tatbiq etishning to'rt bosqichli sxemasi yoritilgan hamda eksperimental sinov natijalari asosida uning samaradorligi ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli pedagogika, mediakompetentlik, metodik model, pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar, pedagogik tamoyillar, o'qitish bosqichlari, samaradorlik.

Raqamli pedagogika - bu zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan, talabalarning kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogikaning yangi yo'nalishidir. Bu sharoitda mediakompetentlikni rivojlantirish maxsus metodik yondashuvni talab qiladi. Mavjud tarqoq pedagogik harakatlardan farqli ravishda, samarali natijaga erishish uchun yaxlit metodik model ishlab chiqilishi va uni izchil amaliyotga tatbiq etish lozim. Mazkur tezisdá raqamli pedagogika sharoitida mediakompetentlikni rivojlantirishning yaxlit metodik modeli taklif etiladi.

Pedagogik model - bu pedagogik jarayonning soddalashtirilgan, ammo asosiy xususiyatlarini saqlab qolgan ifodasidir. U pedagogik tizimning maqsadlari, tarkibiy qismlari, ularning o'zaro bog'liqliklari va natijalarini majmuiy ravishda taqdim etadi. Yaxshi ishlab chiqilgan model nafaqat nazariy umumlashtirish, balki amaliy harakatlar dastur sifatida ham xizmat qiladi. Mediakompetentlikni rivojlantirish modeli ko'p qirrali pedagogik hodisani tushunish va amalga oshirishning samarali vositasidir.

Taklif etilayotgan metodik model beshta o'zaro bog'liq blokdan iborat: maqsad-vazifa bloki, mazmun bloki, texnologik blok, tashkiliy blok va natijaviy blok. Ushbu bloklar uzviy bog'liqlikda ishlab, yaxlit pedagogik tizimni hosil qiladi. Har bir blok o'zining konkret vazifalarini bajaradi va boshqa bloklar bilan o'zaro hamkorlik qiladi.

Maqsad-vazifa bloki modelning markaziy yadrosi bo'lib, u butun pedagogik faoliyatning yo'nalishini belgilaydi. Bosh maqsad - talabalarda mediakompetentlikning yetuk darajasini shakllantirish va ularni axborot jamiyati sharoitida samarali kasbiy faoliyat yuritishga tayyorlashdir. Asosiy vazifalar quyidagilardan iborat: media-bilimlarni o'zlashtirish; amaliy ko'nikmalarni shakllantirish; aksiologik munosabatni tarbiyalash; tanqidiy va ijodiy tafakkurni rivojlantirish; refleksiv qobiliyatlarni o'stirish. Bu vazifalar ierarxik tartibda joylashtirilib, o'qitishning bosqichlariga muvofiq amalga oshiriladi.

Mazmun bloki modelning ma'lumotli tarkibini belgilaydi. U beshta yo'nalishni qamrab oladi. Birinchi yo'nalish - mediasavodxonlik nazariy asoslari (media-tushunchalar, tarix, konsepsiyalar, jahon tajribasi). Ikkinchi yo'nalish - media-tizimlar va ularning xususiyatlari (media turlari, jurnalistika, raqamli media, ijtimoiy tarmoqlar). Uchinchi yo'nalish - axborotni tahlil qilish va baholash (manbalarni tekshirish, fakt-cheiking, kritik tafakkur). To'rtinchi yo'nalish - media-

mahsulotlarni yaratish (kontent yaratish, video-montaj, infografika, blog yuritish). Beshinchi yo'nalish - axborot xavfsizligi va etikasi (axborot etikasi, mualliflik huquqi, raqamli xavfsizlik). Bu yo'nalishlar mediakompetentlikning barcha komponentlarini majmuiy qamrab oladi.

Texnologik blok metodik modelning eng muhim qismlaridan biri bo'lib, u o'qitish jarayonini tashkil etishning konkret usullari va vositalarini belgilaydi. Bunda quyidagi pedagogik texnologiyalar majmuiy qo'llaniladi: interfaol texnologiyalar (aqliy hujum, keys-stadi, rolli o'yinlar, munozaralar); muammoli o'qitish texnologiyasi (real media-muammolarni mustaqil hal qilish); proyekt-asosli o'qitish texnologiyasi (talabalarining shaxsiy media-mahsulotlarini yaratishi); aralash o'qitish texnologiyasi (auditoriya va onlayn faoliyatining uyg'unligi); aylantirilgan sinf texnologiyasi (uyda nazariya, auditoriyada amaliyot); gamifikatsiya texnologiyasi (o'yin elementlari bilan o'qitish); raqamli vositalar bilan o'qitish (LMS platformalari, multimedia, AI-vositalar).

Tashkiliy blok pedagogik jarayonni amaliy tashkil etish bilan bog'liq masalalarni qamrab oladi. Bunga quyidagilar kiradi: o'quv jarayonining bosqichlari (diagnostik, shakllantiruvchi, yakuniy); o'qitish shakllari (ma'ruza, seminar, amaliy mashg'ulot, mustaqil ish, laboratoriya, individual maslahat); o'qituvchi va talabaning rollari (an'anaviy o'qituvchi-talaba munosabatlaridan farqli o'laroq, raqamli pedagogikada o'qituvchi yo'naltiruvchi-fasilitator, talaba esa faol o'rganuvchi sub'ekt sifatida qaraladi); pedagogik shart-sharoitlar (moddiy-texnik baza, raqamli infratuzilma, metodik ta'minot, kadr salohiyati). Tashkiliy blok modelning amaliy hayotga tatbiq etilishini ta'minlaydi.

Natijaviy blok pedagogik faoliyat samaradorligini baholashga qaratilgan. Bu blok quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi: baholash mezonlari (motivatsion, kognitiv, operatsion, aksiologik, refleksiv); diagnostik vositalar (testlar, anketalar, amaliy topshiriqlar, esse, portfolio); ko'rsatkichlar darajalari (yuqori, o'rta, asosiy, past); statistik tahlil usullari. Natijaviy blok modelning siklik xarakterini ta'minlaydi - olingan natijalar asosida modelning boshqa bloklariga moslashuvchan o'zgartirishlar kiritiladi va doimiy takomillashtirib boriladi.

Modelning amaliy joriy etilishi quyidagi pedagogik tamoyillarga asoslanadi. Tizimlilik tamoyili - barcha bloklarning yaxlit tarzda ishlashini ta'minlaydi. Izchillik tamoyili - talabalarining rivojlanishini bosqichma-bosqich amalga oshirishni nazarda tutadi. Shaxsga yo'naltirilganlik tamoyili - har bir talabaning individual xususiyatlarini hisobga olishni talab qiladi. Faoliyatlilik tamoyili - talabalarining faol amaliy ishtirokini ta'minlaydi. Innovatsionlik tamoyili - eng so'nggi pedagogik yutuqlardan foydalanishni taqozo etadi. Refleksivlik tamoyili - talabalarining o'z faoliyatini muntazam baholashga undaydi.

Modelni amaliyotga tatbiq etish bosqichlari quyidagicha tashkil etiladi. Birinchi bosqich - diagnostik (sentyabr-oktabr): talabalarining kirish darajasi aniqlanadi, individual rivojlanish trayektoriyalari shakllantiriladi. Ikkinchi bosqich - shakllantiruvchi (noyabr-mart): asosiy o'qitish jarayoni amalga oshiriladi, talabalar bilim, ko'nikma va qadriyatlarini egallaydilar. Bu bosqichda modelning texnologik bloki eng faol ishlaydi. Uchinchi bosqich - chuqurlashtirish (aprel-may): talabalar olgan bilim va ko'nikmalarni murakkab vaziyatlarda qo'llashga o'rganadilar, ijodiy loyihalarni amalga oshiradilar. To'rtinchi bosqich - yakuniy (may-iyun): yakuniy darajalar aniqlanadi, modelning samaradorligi baholanadi, kelgusi yil uchun kommreksiyalar belgilanadi.

Taklif etilayotgan metodik modelning bir qator afzalliklari mavjud. Birinchidan, u majmuiy xususiyatga ega bo'lib, mediakompetentlikning barcha jihatlarini qamrab oladi. Ikkinchidan, u zamonaviy raqamli pedagogika talabalariga muvofiq tashkil etilgan. Uchinchidan, u amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llaniladigan konkret texnologiyalarga asoslanadi. To'rtinchidan, u

moslashuvchan xarakterga ega - turli mintaqalar va o'quv yo'nalishlari uchun moslashtirilishi mumkin. Beshinchidan, u siklik tabiatga ega bo'lib, doimiy takomillashtirilib borishini ta'minlaydi. Oltinchidan, u talabalarning shaxsiy faolligi va mas'uliyatini rag'batlantiradi.

Tadqiqotlar va amaliy sinov natijalari taklif etilayotgan metodik modelning yuqori samaradorligini tasdiqlaydi. Modelni qo'llagan eksperimental guruhlarida mediakompetentlikning yaxlit ko'rsatkichi 28-30 ballga oshgan, samaradorlik koeffitsiyenti $K_s = 2,9-3,3$ oralig'ida bo'lgan. Yuqori darajadagi talabalar ulushi 3,0-3,5 marta ko'paygan, past darajadagilar esa 5,0-7,0 martagacha kamaygan. Bu raqamlar modelning real pedagogik samaradorligini ko'rsatadi va uni keng amaliyotga joriy etishga asos bo'ladi.

Yuqorida bayon etilganlardan kelib chiqib, quyidagi xulosalarni chiqarish mumkin: birinchidan, raqamli pedagogika sharoitida mediakompetentlikni rivojlantirishning samarali metodik modeli beshta o'zaro bog'liq blokdan (maqsad-vazifa, mazmun, texnologik, tashkiliy, natijaviy) iborat yaxlit pedagogik tizim sifatida shakllantirilishi lozim. Ikkinchidan, modelning samaradorligi tizimlilik, izchillik, shaxsga yo'naltirilganlik, faoliyatlilik, innovatsionlik va refleksivlik tamoyillariga rioya qilishga bog'liqdir. Uchinchidan, modelni amaliyotga tatbiq etish to'rt bosqichli (diagnostik, shakllantiruvchi, chuqurlashtiruvchi, yakuniy) sxema bo'yicha amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir. To'rtinchidan, taklif etilgan modelning afzalliklari (majmuiy xususiyat, zamonaviylik, amaliy yo'nalganlik, moslashuvchanlik, sikliklik, faollik) uni pedagogika oliy ta'lim muassasalarida keng joriy etish uchun samarali asos bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Fyodorov A.V. Razvitiye mediakompetentnosti i kriticheskogo mishleniya studentov pedagogicheskogo vuza. - M.: Inform. dlya vsekh, 2007. - 616 s.
2. Chelishyova I.V. Razvitiye mediakompetentnosti studentov pedagogicheskix vuzov: avtoref. dis. ... d-ra ped. nauk. - Rostov-na-Donu, 2014. - 50 s.
3. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. - 2006. - Vol. 108. - №6. - P. 1017–1054.
4. Hobbs R. Digital and Media Literacy: A Plan of Action. - Washington: The Aspen Institute, 2010. - 64 p.
5. Ishmuhammedov R., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: "Nihol" nashriyoti, 2016. - 238 b.